

Сучасні тенденції розвитку свідчать про посилення ролі прав людини у кримінальному процесі. Зростає значення стандартів справедливого суду, розширюється практика міжнародних судів, удосконалюються механізми захисту прав потерпілих. Це відображає загальний напрям розвитку правових систем у бік гуманізації та підвищення рівня захисту особи.

Отже, забезпечення прав людини у кримінальному провадженні є комплексним явищем, що поєднує національні та міжнародні стандарти. Діяльність МКС відіграє важливу роль у формуванні цих стандартів та їх поширенні на глобальному рівні. Ефективність захисту прав людини залежить від узгодженості дій держав, міжнародних інституцій та рівня правової культури суспільства, що в сукупності визначає якість сучасного правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Офіс Генерального прокурора – співпраця з МКС
<https://gp.gov.ua/ua/posts/mizhnarodnij-kriminalnij-sud>
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
3. Європейська конвенція з прав людини
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Кримінальний процесуальний кодекс України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-VI#Text>

Борко Надія Олександрівна,
здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту права та психології НАВС
Науковий керівник:

Степанова Ганна Миколаївна,
професор кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент

ДОКАЗУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У МКС: ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ВИМІР ТА ЗНАЧЕННЯ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ

Проблема доказування воєнних злочинів у практиці МКС є однією з найбільш складних і концептуально навантажених сфер сучасного міжнародного кримінального права [1]. Її складність визначається тим, що міжнародні злочини відбуваються в умовах збройних конфліктів, де класичні механізми кримінального процесу часто є недієздатними. Відсутність стабільного контролю держави, руйнування інфраструктури,

масове переміщення населення та небезпека для слідчих створюють ситуацію, в якій традиційне збирання доказів стає обмеженим або неможливим [2].

У таких умовах доказування переходить у нову площину, де ключову роль починають відігравати цифрові джерела інформації. Це зумовлено тим, що сучасні збройні конфлікти супроводжуються тотальною цифровізацією: майже кожна подія фіксується на відео, фото або супутниковими системами. Таким чином, виникає нова доказова реальність, у якій матеріальні сліди поступово втрачають монопольне значення [3].

Особливої актуальності ця проблема набула у зв'язку зі збройною агресією проти України, яка стала найбільшим сучасним кейсом міжнародного кримінального права [4]. Саме український контекст продемонстрував, що війна XXI століття є не лише військовим, але й інформаційним явищем, де доказова база формується паралельно з подіями в реальному часі. Це створює унікальну ситуацію, коли розслідування відбувається ще до завершення самих бойових дій [5].

Процесуальна модель доказування у МКС базується на положеннях Римського статуту від 17 липня 1998 року (дата прийняття), який закріплює принцип вільної оцінки доказів [6]. Це означає, що Суд не обмежений формальними правилами допустимості, як у національних системах права, а оцінює докази комплексно. Водночас стандарт доказування є надзвичайно високим і вимагає доведення вини “поза розумним сумнівом”. Це створює баланс між гнучкістю збору доказів і суворістю їх оцінки [7].

У практичному вимірі це означає, що жоден доказ не має самостійного вирішального значення. Суд оцінює сукупність доказів, їх узгодженість та логічну структуру. Саме тому формується так званий “мозаїчний підхід”, коли істина встановлюється через поєднання різних джерел інформації [1].

У XXI столітті ключовою трансформацією стало виникнення цифрових доказів як основного елемента доказування. Практично кожна подія у зоні конфлікту залишає цифровий слід: відеозаписи, супутникові знімки, дані мобільних пристроїв, геолокацію та метадані [3]. Це принципово змінює саму природу доказування, оскільки інформація більше не є статичною, а існує у динамічному цифровому середовищі.

Практика України після 2014 року, особливо після 2022 року, показала, що цифрові докази можуть замінювати традиційні слідчі дії [2]. Події у Бучі стали одним із найбільш відомих прикладів використання OSINT-методології. Відео з мобільних телефонів цивільних осіб було зіставлено із супутниковими знімками, що дозволило відтворити хронологію подій. Це стало важливим доказовим елементом у міжнародних розслідуваннях [4].

У випадку Маріуполя ситуація була ще більш показовою, оскільки місто перебувало в повній ізоляції. Це унеможливило доступ слідчих груп на місце подій. У результаті основним джерелом доказів стали супутникові дані, відео з дронів та OSINT-аналіз. Таким чином, цифрові докази фактично замінили фізичний огляд місця злочину [2].

Окремо слід виділити кейс руйнування Каховської ГЕС у 2023 році. У цій ситуації традиційні докази були повністю знищені. Тому розслідування базувалося на супутникових знімках, гідрологічних моделях та аналізі змін водного потоку [5]. Це є прикладом переходу від класичної криміналістики до цифрово-аналітичного моделювання подій.

У 2024–2026 роках важливу роль почали відігравати дані систем дистанційного моніторингу, зокрема NASA FIRMS, які дозволяють фіксувати теплові аномалії, пов'язані з вибухами або пожежами [5]. У поєднанні з OSINT-аналізом це дозволяє доводити факт атак навіть без фізичного доступу до території.

Національна судова практика України також адаптувалася до цифрових доказів. Верховний Суд визнає електронні докази допустимими за умови їх автентичності та технічної перевірки. Особлива увага приділяється метаданим, геолокації та цифровим слідам [7]. Це фактично формує новий напрям – цифрову криміналістику у національному праві.

Європейський суд з прав людини, який набрала чинності в Україні (11 вересня 1997 року) також формує стандарти оцінки доказів, наголошуючи на принципі справедливого судового розгляду [6]. Важливо, що навіть цифрові докази повинні бути доступними для перевірки стороною захисту. Це забезпечує баланс між ефективністю та правами людини.

Водночас цифрові докази мають низку ризиків та можливість фальсифікації, складність технічної перевірки, залежність від технологій та питання приватності [7]. Це створює необхідність розвитку нових методів верифікації даних.

У період 2014–2026 років відбувається фундаментальна трансформація доказування воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. Цифрові докази стають не допоміжним, а центральним елементом доказової системи. Український кейс відіграв ключову роль у формуванні нових стандартів міжнародного розслідування. МКС поступово переходить до мозаїчної моделі доказування, яка поєднує цифрові та традиційні джерела. Це дозволяє підвищити ефективність встановлення істини навіть у складних умовах збройних конфліктів. Водночас зростає значення технічної експертизи та цифрової криміналістики. Майбутній розвиток міжнародного кримінального права буде нерозривно пов'язаний із технологіями.

Список використаних джерел

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
2. Міжнародний кримінальний суд – ситуація щодо України <https://www.icc-cpi.int/ukraine>
3. Офіс Верховного комісара ООН з прав людини (Україна) <https://ukraine.ohchr.org/uk>
4. Bellingcat – OSINT-розслідування щодо війни в Україні <https://www.bellingcat.com/tag/ukraine/>

5. NASA FIRMS – система моніторингу пожеж і теплових аномалій

<https://firms.modaps.eosdis.nasa.gov>

6. Європейський суд з прав людини (HUDOC база рішень)
<https://hudoc.echr.coe.int>

7. Верховний Суд України – практика щодо електронних доказів
<https://supreme.court.gov.ua>

Горбатенко Василь Сергійович,
студент 3 курсу факультету
прокуратури Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник:

Шевченко Є.В.
доцент кафедри кримінального права
Національного юридичного
університету імені Ярослава
Мудрого, кандидат юридичних наук

СТАТТЯ 436-2 КК УКРАЇНИ: НОВЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЇЇ ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

На сьогоднішній день Україна продовжує стикатися з важливими викликами, пов'язаними із захистом своєї територіальної цілісності та суверенітету. У цьому контексті стаття 436-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1] виступає однією з ключових норм, спрямованих на захист правдивого сприйняття збройної агресії Російської Федерації проти України, що розпочалась у 2014 році.

Зазначена норма була запроваджена Законом України від 3 березня 2022 р. № 2110-ІХ, який набрав чинності 16 березня 2022 р., і саме ним КК України було доповнено статтею 436-2 [2]. Її прийняття стало реакцією на інформаційний компонент гібридної війни, що супроводжувався поширенням наративів про нібито внутрішній характер конфлікту в Україні, зокрема як «громадянської війни» чи «внутрішнього протистояння» [3]. Саме необхідність протидії таким інформаційним впливам зумовила появу цієї кримінально-правової новели.

Зміст статті 436-2 КК України полягає у встановленні кримінальної відповідальності за низку форм інформаційної діяльності, спрямованої на викривлення реальності збройної агресії. До таких форм належать виправдовування, визнання правомірною, заперечення агресії, а також глорифікація осіб, які брали в ній участь, і виготовлення та поширення відповідних матеріалів [2; 4].